

COLABORAREA DESPĂRȚĂMÂNTULUI ASTREI ARĂDENE CU EXTENSIUNEA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

Maria Alexandra Pantea*

Abstract: In 1924, as a result of the transformation of the old Cultural Association of Arad into a division of Astra, many conferences have begun in Arad. Their series was opened by the historian Silviu Dragomir, through the conference on December 1, 1924. There followed dozens of conferences held by the representatives of the University Extension in Cluj. The debated themes were diverse, some were cultural, other scientific, representing the totality of the problems facing the Romanian society after the Union, a society that had to modernize and reorganize. Through these, the Romanians in Arad had for over a decade the opportunity to come in contact with many personalities and learn more about the realities of the Romanian world, a radically changed world after the Great Union.

Keywords: association, Arad, intellectuals, guests, conference, Cluj

Transformarea vechii Asociații Culturale Arădene¹ într-un despărțământ al Astrei² în 1924 a făcut ca la Arad să se organizeze în deceniul următor o serie de activități culturale. Potrivit informațiilor identificate în arhive, intelectualii arădeni au decis ca vechea asociație să-și „continue viața ca un despărțământ al Astrei”³.

Organizarea acestor manifestări culturale a fost posibilă datorită colaborării dintre Extensiunea Universitară din Cluj, nou creată, și conducerea Astrei de la Sibiu, unde președinte era Vasile Goldiș. Prin mai multe circulare, liderii despărțămintelor au fost anunțați de această colaborare și li s-a cerut a se adresa cu încredere Extensiunii Universitare „ori de câte ori aveți trebuință de oratori și să-i primiți cu brațele deschise pe trimișii din Cluj”⁴. Se mai arată că Extensiunea era formată din

* Doctor în istorie, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad; e-mail: mariapantea82@gmail.com

¹ În legătură cu această temă, a se vedea lucrarea lui Ioan Bolovan, *Asociația Națională Arădeană pentru cultura poporului român. 1863–1918. Contribuții monografice*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia XXI, 2011, și articolele lui Dan Demșea, *Începuturile Asociațiunii naționale arădene pentru cultura poporului român*, „Ziridava”, Arad, XV–XVI, 1987, și Mircea Timbus, *Mărturii documentare despre rolul Asociației Naționale din Arad pentru cultura poporului român în lupta de emancipare națională și spirituală a românilor din Transilvania (sec. XIX)*, „Ziridava”, Arad, VI, 1976.

² Despre activitatea Astrei în perioada interbelică, a se vedea lucrările lui Valer Moga, „Astra” și societatea 1918–1930, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003; Dumitru Tomoni, *Societate, cultură și politică: „Astra” în Banat (1896–1948)*, Edit. Învierea, Timișoara, 2009; Aurel Ardelean (coord.), *Astra și arădenii – ctitori de modernitate românească*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2018.

³ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Arad, *Fond Astra*, dos. 216, f. 2.

⁴ Idem, dos. 220, f. 9.

profesori universitari de la Cluj care vor să „răspândească lumina științei și a dragostei în pături cât mai largi din România”, conferențiarilor fiind capabili să lămurească problemele sociale și să dea „îndemnuri de colaborare, de perseverare pe calea binelui și a frumosului”⁵.

Despărțământul arădean „s-a constituit în mod legal” în 5 noiembrie 1924, când și-a început activitatea normată prin statute, aducându-și biroul în Palatul Cultural”⁶. Primul său director ales a fost profesorul arădean Teodor Botiș. Este cel care s-a remarcat ca un important profesor și om de cultură și timp de 7 ani s-a ocupat de despărțământul arădean al Astrei, muncind „cu multă însuflețire la punerea primelor lui temelii”⁷. După constituirea despărțământului a făcut un apel intelectualilor arădeni, solicitându-le să „binevoști a ne învrednici la valorosul sprijin al dumneavoastră și al organelor de sub ordinul dumneavoastră ca astfel prin puteri mărite să putem realiza programul și să atingem înalte scopuri ale Asociațiunii și să săvârșim în orașul și județul Arad munca culturală ce ne-o impun tuturor interesele mari ale statului român”⁸. Se poate constata că încă din 1924 în jurul despărțământului arădean au activat importante personalități care au susținut organizarea unor activități culturale și sociale ce aveau ca „scop principal răspândirea culturii și educarea maselor”⁹.

Imediat după constituire, noul despărțământ a luat „cu plăcere și satisfacție lăudabilă și patriotică inițiativa societății Extensiunea Universitară din Cluj pentru răspândirea culturii românești în cercuri cât mai largi”¹⁰. S-a mai decis organizarea unor conferințe în colaborare cu Extensiunea, precizându-se că subiectele ce vor fi abordate vor fi stabilite de profesorii clujeni, dar trebuie să fie „de cuprins variat și de actualitate”.

În ședința comitetului despărțământului din 19 noiembrie 1924 s-au discutat lista conferențiarilor propuși de Extensiune, dar și problemele financiare, stabilindu-se că despărțământul nu poate conta pe un venit care rezultă după achitarea cheltuielilor, dar se obligă a „suporta cheltuielile de deplasare ale conferențiarilor”¹¹. Despre activitățile care urmau să fie organizate de noul despărțământ s-a discutat și în ședința din 25 noiembrie 1924. Potrivit datelor din procesul verbal, s-a făcut un apel la „recrutarea de conferențiar”. S-a luat legătura cu importante instituții culturale, ca Extensiunea Universitară Cluj, Universitatea liberă Ateneul din București și Asociația Profesorilor secundari din Arad. Până în 25 noiembrie și-au anunțat participarea Extensiunea Universitară Cluj cu 10 conferențiar, Universitatea Liberă cu un conferențiar și Asociația Profesorilor secundari cu doi conferențiar¹².

⁵ *Ibidem*.

⁶ Idem, dos. 219, f. 6.

⁷ Idem, dos. 260, f. 17.

⁸ Idem, dos. 219, f. 6.

⁹ Aurel Ardelean (coord.), *op. cit.*, p. 188.

¹⁰ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Arad, *Fond Astra*, dos. 224, f. 13.

¹¹ *Ibidem*, f. 112.

¹² Idem, dos. 219, f. 7.

Ca urmare a constituirii despărțământului s-a intensificat și corespondența cu cei din conducerea Extensiunii Universitare. În scrisoarea din 26 noiembrie 1924 cei din conducerea despărțământului afirmă că „au luat la cunoștință valorosul sprijin ce îl oferă Extensiunea cu vie satisfacție și cu mare mulțumire”¹³. Se mai arată că liderii arădeni doresc o implicare într-o „întinsă propagandă pentru deplina reușită a manifestărilor noastre culturale”. În răspunsul trimis de reprezentanții Extensiunii se arată că inițiativa despărțământului arădean este primită cu multă plăcere și „suntem deplin satisfăcuți că putem lucra împreună pentru răspândirea culturii românești în cercuri cât mai largi”. Se cere liderilor arădeni a se implica în organizarea conferințelor și a le aduce la cunoștința publicului, dacă „este posibil prin afișe tipărite”¹⁴.

Primele manifestări culturale au fost organizate în 1 decembrie 1924, ocazie cu care istoricul Silviu Dragomir, reprezentant al Extensiunii Universitare Cluj, dar și un important lider al Astei, era prezent la Arad și ținea conferința *Ungurii și ardelenii în politica română de la 1848–1849*. Prezența lui Silviu Dragomir la Arad se datorează unei relații speciale pe care a avut-o cu liderul arădean Vasile Goldiș, ajuns președinte al Astei în 1923. Vasile Goldiș a fost cel care în 1924 l-a desemnat pe tânărul istoric să facă cercetări în arhivele din țară și străinătate pentru a scrie o monografie dedicată lui Avram Iancu. Tot în decembrie 1924 a fost invitat la Arad și Gheorghe Bogdan-Duică. Despre conferința sa găsim informații într-o telegramă trimisă de secretarul Extensiunii, Florian Ștefănescu-Goangă, profesorului Teodor Botiș: „Am onoare a vă anunța că duminică 14 decembrie urmând în seria conferințelor Dl. Bogdan Duică cu *Personalitatea în literatură română* dumneavoastră să fiți la timpul potrivit în Arad.”¹⁵ Se mai cere a se lua dispoziții pentru primirea și găzduirea domnului profesor.

Referindu-se la activitatea despărțământului în noiembrie–decembrie 1924, Traian Mager scria: „În orașul Arad activitatea despărțământului nostru a fost mai rodnică grație prețiosului concurs ce ni l-au dat Extensiunea Universitară de la Cluj, Universitatea liberă din București și secția arădeană a Asociațiunii profesorilor secundari.”¹⁶ Mai arată că manifestările culturale au fost organizate în sala festivă a Palatului Cultural, în „fața unui public select, uneori numeros doritor de cultură națională”¹⁷.

Conferințele începute în 1924 au fost reluate în ianuarie 1925, ocazie cu care a ajuns la Arad un alt lider al Astei, Onisifor Ghibu, care a evocat personalitatea lui *Constantin Diaconovici*.

În februarie 1925 au fost organizate trei conferințe, dintre care o amintim pe cea ținută de Sextil Pușcariu în 1 februarie 1925, *Limba română și graiul ardelenesc*. Date privind organizarea acestei conferințe apar în corespondența dintre Florian Ștefănescu-Goangă și Teodor Botiș, care este informat în 27 ianuarie 1925 că Sextil Pușcariu va ajunge la Arad în 1 februarie, după ce în aceeași zi va ține o

¹³ Idem, dos. 220, f. 9.

¹⁴ *Ibidem*, f. 10.

¹⁵ *Ibidem*, f. 8.

¹⁶ Idem, dos. 217, f. 3 v.

¹⁷ *Ibidem*.

conferință și la Timișoara, de unde va veni cu „primul tren ca să poată face conferință”. Se mai cere a se asigura „dotarea tehnică necesară”, arătându-se că profesorul clujean va folosi „proiecțiuni”¹⁸.

În martie 1925 au fost organizate patru conferințe, între care s-a remarcat aceea a profesorului clujean Nicolae Drăgan, care a vorbit despre *Limbă și istorie*. În aprilie 1925 au fost trei conferințe ale reprezentanților Extensiunii Universitare Cluj. În 5 aprilie Ștefan Bezdechi evoca personalitatea Sfântului Atanasie cel Mare. Tot în aprilie, Coriolan Petran vorbea despre *Urme de artă ale sașilor și ungarilor din Ardeal*. Pentru organizarea acestei conferințe a existat o corespondență între profesorul Teodor Botiș și secretarul Extensiunii, Florian Ștefănescu-Goangă, pentru fixarea datei. În cele din urmă a fost stabilită data de 12 aprilie. După ce a ținut conferința, Coriolan Petran i-a scris lui Botiș câteva impresii, mărturisind că la conferință a fost foarte bine și „cu greu însă îmi pot închipui să se adune lumea numai pentru o singură persoană”¹⁹.

În toamna anului 1925 s-a purtat o corespondență între profesorul Teodor Botiș și cei din conducerea Extensiunii. În scrisoarea din 5 noiembrie trimisă lui Botiș se arată că a fost stabilită lista conferențiarilor. Se mai cere lui Teodor Botiș „dacă socoli că opera noastră merită să fie încurajată și sunteți dispuși să încasați taxe pentru frecventarea conferințelor să faceți o parte și în folosul Extensiunii, vă rugăm ca sumele respective să le trimiteți direct la Cluj pe adresa președintelui”²⁰. Solicitarea intelectualilor clujeni a fost dezbătută în ședința comitetului despărțământului din 9 noiembrie 1925. S-a decis că nu se poate conta „pe un venit care rezultă după plata cheltuielilor” și despărțământul se poate „obliga cel mult la suportarea cheltuielilor de deplasare a conferențiarilor”. În aceeași ședință s-a mai discutat și de conferințele care urmează a fi organizate.

Potrivit celor relatate de Traian Mager, despărțământul Astei arădene în colaborare cu Extensiunea clujeană a organizat manifestări dedicate zilei de 1 Decembrie, ocazie cu care „însemnătatea zilei a apreciat-o dr. Ioan Lupaș, profesor universitar, delegatul Extensiunii Universitare Cluj prin conferința luminoasă *Libertate și unitate națională*”²¹. În decembrie 1925 profesorul Gheorghe Bogdan-Duică era din nou la Arad, vorbind despre *Literatura viitorului*.

În 1926, și Coriolan Petran avea să revină la Arad, unde a vorbit în ianuarie despre *Monumentele istorice din județul Arad*, iar venitul conferinței a fost donat pentru ridicarea bustului lui George Coșbuc. Un alt reprezentant al Extensiunii Universitare Cluj a fost profesorul Nicolae Drăgan, cel care în februarie 1926 a ținut o conferință.

În toamna anului 1926, Florian Ștefănescu-Goangă îi scria lui Teodor Botiș că din 1 noiembrie vor fi reluate conferințele și dorea să afle dacă „și în anul acesta intelectualii și publicul român din orașul dumneavoastră sunt dornici să asculte pe

¹⁸ Idem, dos. 227, f. 133.

¹⁹ Idem, dos. 220, f. 41.

²⁰ Idem, dos. 227, f. 104.

²¹ Idem, dos. 217, f. 4.

conferențiarilor noștri, profesori la Universitatea din Cluj”²². Se cere ca, dacă răspunsul va fi afirmativ, să se comunice și numărul conferențiarilor și câteva „probleme care ar interesa publicul local”²³.

În 1927 din partea Extensiunii Universitare Cluj au conferențiat mai mulți intelectuali. Șirul acestor conferințe a început la 9 ianuarie, când la Palatul Cultural, Coriolan Petran a vorbit despre *Personalitatea artistului*. Potrivit documentelor, biletele se vindeau la Librăria Diecezană și erau în valoare de 25, 10 și 5 lei, iar „venitul cumulat se varsă pentru fondul bustului lui Eminescu administrat de către Despărțământul Arad al Astei”²⁴. A urmat apoi, la 13 ianuarie 1927, conferința lui Victor Stanciu, fost profesor la școala de fete din Arad, care le-a vorbit arădenilor despre *Bogățiile subsolului și economia națională*. În 30 ianuarie 1927 a fost prezent la Arad Mihai Botez, care a susținut o expunere despre *Creșterea numerică și calitativă a popoarelor*. În februarie au conferențiat doi intelectuali clujeni. În 20 februarie Alexandru Borza a vorbit publicului arădean despre *Parcurile naturale din Statele Unite*, iar în 27 februarie Petre Sergescu a ținut o conferință pe tema *Matematica și viața*.

Intensificarea colaborării dintre liderii arădeni și conducerea Extensiunii Universitare clujene rezultă din documentele epocii. În scrisoarea din 10 octombrie 1927 trimisă de conducerea Extensiunii Universitare Cluj se arată că din noiembrie va fi reluată „activitatea de propagandă culturală”²⁵. Liderii clujeni propun să fie organizate, ca și în anul anterior, „conferințe publice susținute de diferiți profesori universitari”. Se mai arată că vor fi dezbătute „problemele științifice, culturale, economice și sociale din timpul nostru în strânsă legătură cu nevoile poporului român”²⁶. Propunerea a fost dezbătută de conducerea despărțământului arădean care a aprobat-o. Potrivit lui Traian Mager, în perioada noiembrie 1927 – martie 1928 au fost programate opt conferințe cu „concursul Extensiunii Universitare Clujene”²⁷.

În toamna anului 1927 au fost reluate conferințele. În 1 decembrie 1927 cu ocazia sărbătoririi Mari Uniri era la Arad, istoricul Silviu Dragomir, în conferința organizată la Palatul Cultural, a evocat personalitatea lui Ioan Buteanu, prefectul Zărandului în timpul evenimentelor din 1848. A urmat în 11 decembrie conferința lui Vladimir Ghidionescu, care a vorbit despre *Educația cetățenească*. În ianuarie 1928 era din nou la Arad profesorul Mihai Botez, care a vorbit despre *Lupta pentru viață și viață prin asociație*. În 12 februarie 1928 conferința profesorului Alexandru Borza pe tema *Parcurile naționale*, în timp ce în 26 februarie 1928 profesorul Gheorghe Bogdan-Duică evoca figura marelui istoric Vasile Pârvan. În martie 1928 au ajuns la Arad doi reprezentanți ai Extensiunii Clujene. În 11 martie a fost organizată conferința lui Dumitru Teodorescu, care a vorbit despre *Drumul*

²² Idem, dos. 220, f. 98.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Idem, dos. 235, f. 1.

²⁵ Idem, dos. 238, f. 73.

²⁶ Maria Alexandra Pantea, *Activități sociale și culturale organizate de Astra arădeană în perioada interbelică*, în Aurel Ardelean (coord.), *op. cit.*, p. 191.

²⁷ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Arad, *Fond Astra*, dos. 236, f. 74.

Mureșului în antichitate, iar în 25 martie a ajuns la Arad Sextil Pușcariu, care a susținut conferința *Cum mor cuvintele unei limbi*.

În 1928 numărul conferințelor a scăzut. Date importante privind organizarea acestor conferințe în 1928, an în care se sărbătoreau 10 ani de la Marea Unire, apar în Raportul conducerii despărțământului pe anul 1928. Se arată că membrii conducerii despărțământului au adresat un apel atât intelectualilor arădeni, cât și „cunoscuților oameni de știință”, dar acest apel nu a fost bine primit decât de cei din conducerea Extensiunii, care au răspuns pozitiv. În acest context, cei din conducerea despărțământului arădean consideră că „trebuie să ne mulțumim cu câteva conferințe din partea Extensiunii Universitare Cluj”²⁸. Ca urmare a intensificării colaborării dintre intelectualii arădeni și cei clujeni, la 1 decembrie 1928 Gheorghe Bogdan-Duică era prezent la Palatul Cultural din Arad, unde a ținut un „discurs comemorativ”²⁹. Apoi a urmat un moment artistic susținut de elevii școlii pedagogice arădene și de orchestra militară a regimentului din Arad. Au fost de față reprezentanții celor mai importante instituții arădene. Potrivit raportului conducerii despărțământului, pe parcursul anului s-au ținut sub auspiciile Astei 11 conferințe și au fost prezenți 9 iluștri profesori universitari din partea Extensiunii Universitare Cluj”³⁰.

Date interesante privind colaborarea dintre intelectualii arădeni și cei clujeni apar în corespondența dintre profesorul Florian Ștefănescu-Goangă și președintele despărțământului arădean, profesorul Teodor Botiș. În ianuarie 1929 Florian Ștefănescu-Goangă a trimis lista conferențiarilor care urmau a se deplasa la Arad în primăvara anului 1929. Pe listă figurau numele a 7 reprezentanți ai Extensiunii Universitare, dintre care îi amintim pe profesorul Vladimir Ghidionescu, V. Meruțiu, Coriolan Petran. Dintre aceștia Vladimir Ghidionescu a conferențiat în 27 ianuarie, vorbind despre *Realitate și ideal*. V. Meruțiu a vorbit în 10 februarie 1929 despre *Dunărea și importanța ei economică*, iar în 10 martie Coriolan Petran a vorbit despre *Arta Vechiului Regat*.

În 1 decembrie 1929, cu ocazia împlinirii a 11 ani de la Marea Unire, a fost invitat la Arad profesorul clujean Florian Ștefănescu-Goangă, care a vorbit despre *Neam, popor și națiune*. Potrivit documentelor, „conferința a fost aplaudată de public și în special de tineret”³¹. În 15 decembrie 1929 a fost organizată a doua conferință, invitat fiind Onisifor Ghibu, care a vorbit despre *Zece ani de cultură română în Transilvania*.

În ianuarie–martie 1930 a fost organizat un ciclu de conferințe în colaborare cu Extensiunea Universitară Cluj, scopul fiind „intensificarea propagandei culturale românești”³². Date interesante despre organizarea acestor conferințe găsim în documentele epocii. Într-o scrisoare trimisă de conducerea Extensiunii Universitare Cluj profesorului Teodor Botiș se arată că s-au stabilit numele conferențiarilor care

²⁸ *Ibidem*, f. 11.

²⁹ Maria Alexandra Pantea, *op. cit.*, p. 194.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Arad, *Fond Astra*, dos. 256, f. 5.

³² *Ibidem*, f. 11.

urmează a se deplasa la Arad. Printre aceștia erau nume importante din mediul universitar clujean, precum Coriolan Petran, care în 12 ianuarie urma să țină o conferință despre *Monumente de artă din Spania*. În 26 ianuarie Victor Stanciu conferența la Arad pe tema *Importanța bogățiilor miniere pentru dezvoltarea culturală a omenirii*. Interesantă este „serbarea comemorativă”³³ cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la moartea lui Emanuil Gojdu. În acest context, în 2 februarie 1930 venea la Arad istoricul Ioan Lupaș, cel care a evocat personalitatea lui *Emanuil Gojdu*. Au urmat alte două conferințe, unde au fost prezenți reprezentanții Extensiunii. În 9 februarie 1930 a fost conferința lui Sextil Pușcariu, intitulată *Ce e românesc în literatura noastră*, iar în 9 martie profesorul universitar Mihai Botez ținea o conferință intitulată *Școala vieții și școala oficială*. Un alt reprezentant al Extensiunii a fost Titus Gane, prezent la Arad în 23 martie, când a vorbit despre *Lupta pentru sănătate*; date despre deplasarea acestuia la Arad apar în corespondența conducerii Extensiunii cu Teodor Botiș din 17 martie 1930.

Ca urmare a succesului acestor conferințe, profesorul Ștefănescu-Goangă îi scrie în 31 martie 1930 lui Teodor Botiș: „încheiem seria conferințelor pe care Extensiunea Universitară a organizat-o anul acesta în orașul dvs., ținem să vă mulțumim pentru sprijinul moral pe care ni l-ați dat în organizarea conferințelor și pentru amabilitatea cu care ne-ați primit conferențiarilor.”³⁴

În octombrie 1930 Ștefănescu-Goangă îi trimite secretarului despărțământului, Eduard Găvănescu, lista cu cei care urmau a conferența în decembrie 1930 – martie 1931. Sunt propuse nume importante din cultura și știința românească, precum Florian Ștefănescu-Goangă, Silviu Dragomir, Petru Sergescu, Gheorghe Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu și Sextil Pușcariu.

În 1930 societatea se confrunta cu mari probleme financiare, care s-au resimțit și la nivelul despărțământului Astei. Problemele financiare sunt prezentate în corespondența dintre conducerea despărțământului arădean și Extensiune. În scrisoarea din 1 noiembrie 1930 Ștefănescu-Goangă anunță liderii arădeni că societatea își reia activitatea culturală și se dorește organizarea unor noi conferințe. Se arată că prin teme abordate pot fi prezentate diferite aspecte „din timpul nostru în strânsă legătură cu viața și nevoile poporului român”³⁵. Se cere a se comunica numărul conferențiarilor, dar și dorințele celor din conducerea despărțământului Arad cu privire la organizarea acestor conferințe și subiectele ce urmau a fi prezentate publicului arădean. Se amintește că sunt probleme financiare, pentru că societatea nu are fonduri de la stat și se cere arădenilor ca printr-o „sumă mai mare ca până acum să binevoiți a ne asigura cheltuielile de transport ale conferențiarilor”³⁶. Cei din conducerea Astei de la Arad au dezbătut aceste probleme și au decis să organizeze, în perioada decembrie 1930 – martie 1931, 10 conferințe. Au cerut ca printre viitorii conferențiarilor să fie Ștefănescu-Goangă, Silviu Dragomir, Bogdan-

³³ Idem, dos. 257, f. 1.

³⁴ Maria Alexandra Pantea, *op. cit.*, p. 197.

³⁵ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Arad, *Fond Astra*, dos. 257, f. 77.

³⁶ *Ibidem*.

Duică, Ioan Lupaș, Sextil Pușcariu, Alexandru Lapedatu, care sunt foarte apreciați de către publicul arădean³⁷.

Manifestările culturale au început la Arad cu conferința din 1 decembrie 1930 a profesorului Vladimir Ghidionescu, intitulată *Solidaritatea națională*. În 7 decembrie a conferențiat profesorul Ștefan Bezedechi, pe tema *Femeia în teatrul grec*. Conferințele au fost reluate în ianuarie 1931, când au ajuns la Arad Mihai Botez și Bogdan-Duică. Primul a vorbit despre *Educația integrată*, iar în 24 ianuarie Bogdan-Duică a vorbit despre *Bolintineanu, luptător pentru unire*. Pe parcursul lunii februarie au fost trei conferințe, importantă fiind cea ținută de Ștefănescu-Goangă la 1 februarie 1931. Profesorul clujean a vorbit despre *O nouă știință, psihotehnica*. În martie printre conferențieri găsim importante personalități ale Extensiunii clujene, precum V. Stanciu, care a vorbit despre *Politica mineralelor*, și Alexandru Lapedatu, care a prezentat *O alianță româno-maghiară la 1859*, în timp ce Onisifor Ghibu a prezentat o expunere intitulată sugestiv *Idealurile culturale ale omenirii în cursurile veacurilor*.

În 1931 problemele de ordin financiar s-au agravat din cauza crizei economice, dar și ca urmare a dezinteresului membrilor din comitetul de conducere. Toate acestea l-au determinat pe T. Botiș să se retragă din funcția de președinte al despărțământului în aprilie 1931. Potrivit documentelor, Teodor Botiș era nemulțumit că nu a mai fost susținut financiar de cei din conducerea orașului, iar societatea „nu mai putea avea dezvoltarea pe care o dorea”³⁸. După retragerea lui Teodor Botiș a fost ales președinte Ascaniu Crișan în 18 octombrie 1932, odată cu un nou comitet de conducere.

Criza economică a avut un efect puternic și asupra activităților desfășurate de despărțământul Astei arădene. În procesul verbal al ședinței comitetului din octombrie 1931 se menționează că nimeni „nu ne-a dat nici cel mai neînsemnat sprijin material”³⁹ și numeroase activități au fost întrerupte, fiind menținute numai conferințele, pentru a nu se întrerupe „continuarea propagandei culturale”⁴⁰.

În ciuda problemelor materiale, despărțământul s-a ocupat de organizarea conferințelor, care erau considerate o „necesitate sufletească pentru lumea românească din Arad”⁴¹. În toamna anului 1931 acestea au fost reluate, dar a scăzut numărul conferențiarilor clujeni. Din documente se poate constata că majoritatea conferențiarilor erau din Banat. Dintre clujeni, puțini au mai ajuns la Arad, precum profesorul Alexandru Lapedatu, care a ținut în 13 decembrie 1932 o conferință intitulată *Principiul dinastic în alcătuirea și dezvoltarea statului român*⁴².

Conferințele au fost reluate în ianuarie 1932, când printre conferențieri găsim și doi reprezentanți ai Extensiunii Universitare Cluj, Coriolan Petran și Vladimir

³⁷ *Ibidem*, f. 84.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, f. 15 verso.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Idem*, dos. 260/1931.

⁴² *Ibidem*, f. 7.

Ghidionescu. Primul a ținut o conferință în 10 ianuarie 1932, pe tema *Arta în Suedia și Norvegia*. În 24 ianuarie a ajuns la Arad Vladimir Ghidionescu, care a vorbit despre *Unirea Principatelor*. Pe parcursul lunii februarie au conferențiat importante personalități ale lumii științifice clujene, profesorii Petru Sergescu, Mihai Botez și Alexandru Borza. Primul a ținut conferința intitulată *Religia și progresul științei* în 7 februarie 1932, apoi în 21 februarie a ajuns la Arad și Mihai Botez, care a vorbit despre *Știință și misticism*, iar în 28 februarie profesorul Alexandru Borza a conferențiat despre *Grădinile botanice*. Se poate constata că dintre cele trei conferințe primele două au tratat „subiecte legate de raportul dintre știință și religie”⁴³. În martie 1932 au fost organizate alte trei conferințe. Amintim conferința din 6 martie 1932, ocazie cu care Sextil Pușcariu, reprezentantul Extensiunii Universitare Cluj, a vorbit despre *O pagină din istoria contemporană*, și conferința din 20 martie, când Petre Grim a evocat personalitatea lui Goethe, eveniment ce a avut loc în cadrul unor manifestări mai ample dedicate centenarului morții marelui scriitor german. Prin organizarea acestor evenimente despărțământul Astei arădene a răspuns „invitației societății culturale germane din Banat filiala Arad”⁴⁴. În aprilie 1932 au fost ținute două conferințe, invitații fiind doi reprezentanți ai Extensiunii Universitare Cluj. Primul a venit în 3 aprilie Florian Ștefănescu-Goangă care a vorbit despre *Problema socială a femeii în lumina psihologiei*. A urmat în 17 aprilie o conferință a istoricului Silviu Dragomir, *Vechi urme de civilizație românească în Ardeal*.

Numărul conferințelor a scăzut și în 1933. În ianuarie 1933 conducerea Extensiunii anunța numele celor care vor conferenția la Arad. Se propunea ca în 6 ianuarie Coriolan Petran să vorbească despre *Arta în Balcani*. În 22 ianuarie istoricul Ioan Lupaș avea să țină o conferință despre *Filosofia lui A. D Xenopol*. În februarie era programată conferința profesorului Petre Sergescu despre *Cum vorbeau strămoșii noștri*, iar în 5 martie conferința profesorului Mihai Botez, care urma să vorbească despre *Progresul și selecția valorilor umane*.

În 1934 problemele materiale cu care se confrunta despărțământul Astei arădene s-au agravat. Din cauza lipsei sprijinului material din partea statului, conducerea despărțământului a decis a se „mărgini a organiza activitățile după vechile metode, în așteptarea unor vremuri mai bune”⁴⁵. Ca urmare a problemelor materiale, cei din conducerea despărțământului nu mai puteau colabora cu Extensiunea Universitară de la Cluj, mulțumindu-se să organizeze „unele conferințe în oraș, dar și în sate, cu cheltuieli cât mai puține”⁴⁶. Potrivit documentelor, au fost organizate puține conferințe, iar cei din conducerea despărțământului au contat numai pe „entuziasmul oamenilor de bine dispuși în vremurile acestea de bolnav materialism să-și sacrifice timpul pentru scopuri pe cât de frumoase, pe atât de nebăgate în seamă”⁴⁷.

⁴³ Maria Alexandra Pantea, *op. cit.*, p. 202.

⁴⁴ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Arad, *Fond Astra*, dos. 260, f. 11.

⁴⁵ Idem, dos. 270, f. 4 verso.

⁴⁶ Maria Alexandra Pantea, *op. cit.*, p. 204.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 5.

La conferințele organizate de despărțământul Astei arădene au participat timp de un deceniu importante personalități ale lumii academice clujene, precum istoricii Silviu Dragomir și Ioan Lupaș. Sunt cei care în numeroasele conferințe ținute la Arad au evocat diferite personalități din istoria românilor, insistând pe prezentarea relațiilor româno-maghiare, în contextul în care clasa politică de la Budapesta nu a putut accepta cele decise la Conferința de pace în 1920 și avea un puternic discurs antiromânesc. Activitatea începută de istoricii clujeni la Arad a fost continuată de importante personalități din domeniul filologiei. Îi amintim în acest sens pe Gheorghe Bogdan-Duică, Alexandru Lapedatu și Sextil Pușcariu, care în cuvântările lor au adus în centrul atenției figuri marcante ale literaturii românești și universale, dar și problemele cu care s-a confruntat limba română de-a lungul timpului. Un alt important invitat la aceste conferințe a fost istoricul de artă Coriolan Petran, care a vorbit arădenilor despre „valorile artei” românești și europene.

Problemele societății au fost dezbătute în numeroase conferințe unde au fost invitați oameni de știință membri ai Extensiunii Universitare din Cluj, precum botanistul Alexandru Borza, care a ținut o serie de conferințe dedicate problemei „parcurilor naționale”, prezentând unele parcuri naționale din Statele Unite, și a explicat necesitatea acestor parcuri și în spațiul românesc. O altă personalitate din lumea științifică invitată la Arad a fost matematicianul Petru Sergescu, care în conferințele ținute aici a prezentat diferite aspecte legate de istoria științei, arătând importanța acesteia pentru societate. Tot printre oamenii de știință preocupați de probleme care erau actuale pentru societatea românească transilvăneană din perioada interbelică îi găsim și pe psihologul Florian Ștefănescu-Goangă și pe filosoful Vladimir Ghidionescu. Sunt cei care în mai multe conferințe organizate la Arad au încercat să prezinte publicului soluții pentru rezolvarea unor probleme sociale.

Se poate constata că prin organizarea acestor conferințe, în care s-au „discutat problemele societății, căutându-se soluționarea lor, dar s-au punctat și cele mai importante evenimente din trecut”⁴⁸, românii din Arad au avut ocazia de a veni în contact cu numeroase personalități și de a cunoaște mai bine realitățile lumii românești, o lume schimbată radical după realizarea Marii Uniri.

⁴⁸ Aurel Ardelean (coord.), *op. cit.*, p. 188.